

De Thoma Fele nec non et de larva Bommelsteiniana, In het Latijn vertaald door K.H.E. Schutter, Panda, Den Haag, 1995; f 52,50 (te bestellen door overmaking op postbankrekening 4309900 of bankrekening 225807092 ten name van Panda, Den Haag). ISBN 90 6438 118 6.

Het verhaal 'Het spook van Bommelstein' (1974, opgenomen in *Dat zag ik nu eens net*, De Bezige Bij, Amsterdam 1978) is in een Latijnse jas gestoken en in bibliofiele uitgave verschenen.

Van Asterix, Winnie de Poeh en andere bekende figuren uit de strip- en 'jeugd'-literatuur bestaat reeds een Latijnse versie. Dit is de eerste Latijnse Bommel.

De structuur van een Bommelverhaal doet in menig opzicht aan een komedie van Plautus of Terentius denken. Marten Toonder laat in de verhalen van Bommel en Tom Poes, net als in de Latijnse komedies, vaste karaktertypen terugkeren. De rol van de slimme slaaf wordt gewoonlijk vervuld door Tom Poes en die van de *senex*, de mopperige oude heer, door Heer

Ollie. Net als in een komedie behoren steeds terugkerende situaties, zoals een 'goed' einde – de maaltijd op Bommelstein – tot de vaste ingrediënten van een Bommelverhaal. Ook voor de dialogen is de Latijnse komedie de belangrijkste bron waaruit een vertaler kan putten.

Het levendige Latijnse idioom van deze vertaling blijkt inderdaad grotendeels ontleend te zijn aan de dialogen van Plautus en Terentius. De vertaler promoveerde in 1952 op een Latijnstalig proefschrift over de komedies van Plautus.

Regelmatig moesten ook 'moderne' begrippen in het Latijn worden overgezet, zoals 'kruide-nier' Grootgrut (*tabernarius alimentorum Magnipolenta*) met zijn bestelwagen (*currum automobilem qui mercibus destinatus erat*). In zo'n geval verdwijnt een van de grootste charmes van het Latijn, de *brevitas*, de korte, lapidaire uitdrukking.

Gelukkig is Toonders taalgebruik archaisch genoeg om de vertaler te inspireren. De eigenamen zijn een lust voor oog en oor geworden. Als heer Ollie door Joost wordt aangesproken klinkt het: *Oliveri, ere mi*; Tom Poes is *Thomas*

'Ecce larva', inquit Thomas Feles, dum appropinquat lagoenam tenens. 'Saltem mercatori confidere mihi liceat! Quid ea faciemus? Sepeliemusne loco quodam?'

Viri illi illustrissimi eum intuebatur stupentes, sed tum risus largus vultus Bommeli viri illustrissimi obducebat.

'Non sepeliemus, amice iuvenis', exclamavit. 'Hic vir nobilis per larvam sibi amplitudinem parere cupit, qualem ego habeo. Quam ob causam dono ei do! Munus a viro illustrissimo datum viro illustrissimo, tibi si liquet quod mihi velim.'

'Νη τον Δία', ita murmuravit vir ille nobilis, dum lagoenae superincumbit laetitia necopinanti obiecta. 'Castellum Mirallium! Atque id vinum anni boni! Si quod lagoena continet aequae bonum est atque expectare mihi licet... 'Ω φιλε, ευχαριστω! Salutandi gratia quando venias quaeso!' Haec ubi dicta dedit per collem ex oculis se abstulit plenus laetitia. Ollius autem vir illustrissimus multa secum volutans oculis eum prosequabatur.

'Potestne fieri ut larvis istis quae ex me ipso oriuntur nunc liberatus sim?' ita mirabatur. 'Mihi narra sodes, quomodo hoc effeceris!'

'Oh, ades tu ecce', eo momento vox ab altera parte exclamavit. 'Quam gaudeo quod te conspicio!'

Feles, Joost natuurlijk *Justus*. Namen die in het oorspronkelijke Nederlands betekenisdragend zijn, blijven dat ook in het Latijn. Zielknijper wordt *Torquanimus*; de Latijnse variant van brigadier Snuf is *vigil Scrutarius* en natuurlijk is de Oude Schicht omgedoopt in *Sagitta Antiqua*.

In de originele versie doorspekt de markies de Canteclær zijn taal met Franse uitdrukkingen. De vertaler heeft daarvoor equivalenten gevonden in het Grieks. Inderdaad sprak de Romeinse intelligentsia onderling Grieks, zoals onze deftige voorouders zich van Frans bedienden. 'Tiens!' wordt zo 'idou' ('ziedaar'). Een mooie vondst. Jammer alleen dat het Grieks niet van accenten is voorzien.

Een latinist kan zijn hart ophalen aan het thuisbrengen van citaten, halfcitaten en allusies. Eén voorbeeld: *Hinc illae lacrimae* (p. XXXI-II, 8157) 'Vandaar die tranen', is een citaat uit Terentius (*Andria* 99) en een goede weergave van heer Bommels gemoedsgesteldheid.

De Bommelliefhebber is natuurlijk benieuwd naar de manier waarop de vele staande uitdrukkingen zijn weergegeven. *Tibi si liquet quod mihi velim* komt voor naast: *Si intellegis quid mihi velim* en: *si mente consequi potes quid mihi velim* als vertaling van 'Als je begrijpt wat ik bedoel'. Door de variatie gaat het effect van de standaarduitdrukking natuurlijk wel verloren.

Schutter maakte van de scheldwoorden die het spook in dit verhaal uitkraamt een soort Punisch, dat het bargoens van Gorre moet weergeven.

Een vocabularium completeert de uitgave. Van bepaalde woorden en uitdrukkingen wordt daar de oorspronkelijke Nederlandse versie gegeven, zodat de woordenlijst ook functioneert als verantwoording van de vertaler.

Wie van Latijn houdt, en van Bommel, kan veel genieten als hij deze uitgave aanschafft.

Manfred Horstmanshoff

Conversus Bommelius vir illustrissimus Doddeliæ virgunculam appropinquantem aspexit obstupefactus.

'O Olli mi, auscultes quaeso', ita trepida exclamavit. 'Scisne quam mulierem modo apud me habuerim quae me convenit theobromatis potandi causa? Domina Melissa, Iusti amita! Interpres illa, uti scis. Plane perturbata erat viribus istis maleficis quas tu habes hic in Bommelsteinio. Spiritum sane validum, inquit, qui varias formas induere valeat, qualem tuam nec non et meam. Nunc autem intellego me nullam iustam ob causam tibi iratam fuisse, cum proprie auxilio tibi opus esset larvis omnibus istis te circumdantibus. Spero equidem te non iam iratum esse.'

'Minime videlicet', inquit Bommelius vir illustrissimus risu largo. 'Persuasum erat mihi me te conspicerem, sed spiritus erat quo factum est ut Torquanimus medicus diceret me ipsum efficere larvam. Animo concipias quaeso!'

Eo momento Iustus famulus in solario apparuit ut nuntiaret cenam paratum esse, neque mirum est Ollium virum illustrissimum invitare vicinam ut una cenaret.

'Neque tamen est quod sollicitata sis', ita hospes continuabat cum suavem in modum cenarent. 'Amico meo huic iuveni contigit larvam in lagoenam condere quamquam adhuc nescio quonammodo hoc effecerit, quo fit ut... eh... hoc dicere velim: nos duo eam carminibus fugavimus eam, me intellegere si potes.'

'Hm,' inquit Thomas Feles, 'dummodo Hoco Passio confidere nobis liceat. Fide quidem data affirmabat larvam esse in lagoena, sed pro certo scire non possumus.'